

Bokrecension

Mer om nätbaserad utbildning- fördjupning och exempel Stefan Hrastinski (redaktör), Studentlitteratur, Lund 2011, ISBN 978-91-44-06806-0

Boken *Mer om nätbaserad utbildning* riktar sig till lärare (i första hand, men inte uteslutande, inom högskolan) som vill fördjupa sig i olika former av nätbaserat lärande och hur man kan använda digitala verktyg för att utveckla sin undervisning. Syftet är att ge både en teoretisk bakgrund till olika undervisningsformer och praktiska tips och råd. Flera av de ämnen som avhandlas i boken – t ex frågor som rör gruppdynamik, hur man skapar en god dialog mellan handledare och doktorand eller studenternas upplevelser av kursinslag som berör deltagande i bedömningsprocesser skulle förmodligen lika gärna kunna härröra från erfarenheter av campuskurser. Detta kan vara en indikation på att de frågor som uppstår i en undervisningssituation på nätet inte är så beroende av undervisningsmiljön som man skulle kunna tro. Boken är ett intressant bidrag till den svenska högskolepedagogiska litteraturen eftersom den fokuserar på lärarnas egna upplevelser av nätbaserade lär- och undervisningsmiljöer – snarare än tekniska eller praktiska aspekter av sådana – och dessutom vänder sig till läsare som kanske redan har viss erfarenhet av nätkurser. Nedan följer korta beskrivningar av bokens elva kapitel.

Kapitel 1. Utbildning på nätet: en historisk exposé (Jimmy Jaldemark)

Jaldemark ger en bakgrund till den del av högre utbildning i Sverige som en femtedel¹ av den svenska studentpopulationen ägnar sig åt, nämligen nätbaserad utbildning. I kapitlet beskrivs utvecklingen från undervisning bedriven av ”den resande förkunnaren” via 50-talets korrespondensundervisning och datorstött lärande, till dagens nätutbildningar som erbjuder möjligheter för såväl en-till-en-, en-till-många- och många-till-många-kommunikation. Jaldemark beskriver ”nätutbildnings-boomen” inom det högre utbildningsväsendet under de senaste två decennierna som ett resultat av förändringar på arbetsmarknaden och den tekniska utvecklingen, inte minst inom området sociala medier.

Kapitel 2. Framgångsfaktorer för utbildning på nätet (Christina Keller och Jörgen Lindh)

I andra kapitlet presenteras ett antal faktorer som bör vara uppfyllda för att lärande ska kunna ske inom nätbaserade utbildningar. Keller och Lindh ger också exempel på positiva och negativa effekter som uppfyllandet respektive icke-uppfyllandet av dessa faktorer kan leda till och hur man kan säkerställa att förutsättningarna för lärande på nätet uppfylls. Vad som möjligen saknas i kapitlet är ett kritiskt förhållningsätt till lärplattformar som utbildningsmiljö. T ex föreslås bloggar i lärplattformen som ett sätt för studenterna att dokumentera och reflektera över lärande. Men bloggen är ett socialt medium som sällan kommer till sin rätt i en så sluten miljö, där den upplevda relevansen för att publicera/kommentera inlägg i en blogg kan ifrågasättas.

1 Enligt HSVs rapport 2011:2 R *Kartläggningen av distansverksamheten vid universitet och högskolor*

Kapitel 3. Överföring, interaktion eller samarbete? (Marie Mörndal)

Mörndal beskriver sina erfarenheter av att arbeta med diskussionsforum på nätet som en plattform för lärande. Hur utmärker sig diskussionerna på nätet jämfört med de i klassrummet? Vilka typer av kommunikation kan man urskönja? Man kan konstatera att det krävs mycket av läraren för att diskussionerna ska leda till att lärande sker och att tekniken inte blir ett hinder. Även om stora delar av den litteratur som texten hänvisar till är minst fem år gammal – vilket kanske kan ge en fingervisning om att diskussionsforum i och med de sociala mediernas ökade popularitet kanske är på väg att förlora sin roll – så finns här en del intressant för de lärare som mestadels använder sig av textbaserad kommunikation i sin nätundervisning.

Kapitel 4. Goda dialoger som förstärker lärande (Eva Rydberg Fåhræus)

Även kapitel fyra berör kommunikation i den virtuella lärmiljön, men här handlar det inte enbart om textbaserad utan även om muntlig sådan. Rydberg Fåhræus låter ett antal lärare med vana vid den nätbaserade undervisningsformen beskriva sina erfarenheter av till exempel gruppdynamik och olika problem som kan uppstå före, under eller efter den dialog som sker på nätet. Flera av de ämnen som tas upp här är dock inte specifika för nätbaserad undervisning. Delen om aktuell forskning inom området, inte minst kring studier som belyser hur maktrelationer manifesteras i textbaserad kommunikation, ger något att tänka på för den som vill uppnå en god dialog på nätet.

Kapitel 5.Handledning på nätet (Elisabeth Saalman)

Kapitel fem visar hur handledning av doktorander kan ske på distans via olika nätbaserade verktyg. Hur kan man ta vara på nätets möjligheter för att skapa ett mervärde i handledningen? Saalman ger flera användbara tips. Även i detta kapitel berör dock stora delar av resonemanget inte nätbaserad handledning per se utan skulle lika gärna kunna tillämpas i en diskussion kring campushandledning. Det hade också varit intressant att få veta mer om problematiska aspekter av den skriftliga kommunikationen som handledaren kan behöva hantera men som endast nämns kortfattat här.

Kapitel 6. Informell coachning på nätet (Fredrik Andersson, Tanvir Kawanine, Stefan Hrastinski och Anneli Edman)

Kapitel sex fortsätter på spåret textbaserad kommunikation, men här handlar det om synkron sådan i form av *instant messaging* (IM), och om elev-coachning på grundskola och gymnasium, projekt i vilka eleverna får nätbaserad läxhjälp av handledare. Fördelen med IMs textbaserade karaktär kan i denna process vara att man enkelt kan gå tillbaka i konversationen och se vad som har sagts. En intressant aspekt som berörs i kapitlet är svårigheten att förklara mer abstrakta begrepp: ”[d]å vill man hellre stå vid en tavla och förklara ansikte mot ansikte”.

Kapitel 7. Sociala medier som stöd för lärande (Olle Bälter och Johan Thorbiörnsson)

Författarna utgår från begreppet koherens – sammanhang - som en förutsättning för kvalitativt och effektivt lärande. Sociala medier kan underlätta för känslan av koherens genom att skapa ett ”kitt” mellan den enskilde individens informationsstruktur och textuniversitetets/högskolans. Med sociala medier kan man förvalta kreativiteten i lärandeprocessen – ge studenterna mer frihet i hur de vill uppnå lärandemålen. Ett fenomen som författarna nämner, och som

återfinns i sociala medier både inom och utanför högskolevärlden², är hur prestationer i form av uppskattade inlägg/frågor/svar i diskussionsforum kan betygssättas av övriga studenter och det naturliga urval av relevant information som därmed sker. Mycket av det som Bälter och Thorbiörnsson beskriver i sitt kapitel kan relateras till den pågående diskussionen om Personal Learning Environments, personliga lärmiljöer³.

Kapitel 8. Socialt prat i nätbaserad utbildning (Linda Reneland-Forsman)

”Spontana och informella nätgemenskaper som attraherar människor med gemensamma syften har visat sig lyckosamma i att kunna generera kunskap”, skriver Reneland-Forsman. Trots detta är det inte ovanligt att lärare ställer sig oförstående till betydelsen av det sociala samspelet för lärande i nätbaserade miljöer, och t ex separerar social kommunikation från sådan som rör det specifika kursinnehållet. Liksom i föregående kapitel understryks här kollektivets betydelse för att kursdeltagarna ska få en samlad bild av innehållet, för att mönster lättare ska framträda och för att de ska hitta kopplingar mellan nya teorier och tidigare kunskap. Kapitlet innehåller många konkreta tips om hur man kan skapa förutsättningar för dynamiska gemenskaper på nätet.

Kapitel 9. Flexibilitet och självreglerat lärande på nätet (Ulf Olsson)

Det är inte ovanligt att lärare upprepar klassrumsmetoder i den digitala miljön istället för att upptäcka nya möjligheter, eller fokuserar alltför mycket på informationsöverföring istället för att utforska nätets förutsättningar för kommunikation och samarbete. Olsson lyfter särskilt fram möjligheter till flexibilitet och självreglerat lärande som framgångsfaktorer. Han listar därefter olika indikatorer som lärare kan använda för att mäta i hur hög grad man uppnår kvalitet i utbildningen när det gäller just dessa aspekter och vad man särskilt bör tänka på, t ex att en hög grad av flexibilitet bör kompenseras med en tydlig struktur för återkoppling och nivåindelning av kursmaterialet.

Kapitel 10. Kamratgranskning: att orientera mot lärande (Agneta Hult och Monica Liljeström)

Flera studier visar att examinationens utformning i hög grad styr studenternas lärande. Därför kan formativ bedömning, som ger återkoppling kring hur de bör styra sina ansträngningar inför examinationen, vara ett viktigt komplement. En form av återkoppling är kamratgranskning. Hult och Liljeström beskriver sina erfarenheter av ett experiment där nätstudenter under handledning har utformat kriterier för bedömning, provgranskat exempeltexter och därefter gemensamt omförhandlat kriterierna för att slutligen granska varandras utkast och färdiga alster. Huruvida kamratgranskning på nätet skiljer sig markant från den i campusmiljö berörs i viss mån men en mer omfattande jämförelse hade varit intressant.

Kapitel 11. Lärares professionella utveckling på nätet (Anders D. Olofsson och J. Ola Lindberg)

I sista kapitlet avhandlas hur lärarens professionella utveckling kan stötta inom nätbaserade lärgemenskaper. Efter en inledande bakgrundsbeskrivning beskriver Olofsson och Lindberg ett antal exempel och visar att lärgemenskaperna ofta har större betydelse för hur lärarna utvecklar

² Se t ex quiz-verktyget Peerwise (<http://peerwise.cs.auckland.ac.nz/>) där studenterna skapar, besvarar, betygssätter och kommenterar frågor samt erhåller belöningar för sina insatser i form av ”badges”, och programmerarforumet Stackoverflow.com, där deltagarna stiger i graderna och belönas med fler rättigheter när de skriver frågor och svar som är uppskattade.

³ För en beskrivning av begreppet personliga lärmiljöer se t ex <http://plesurvey.pbworks.com>.

sin egen verksamhet än toppstyrda insatser. Författarna jämför de olika lärgemenskaperna utifrån begreppen innehåll och form, där innehållet t ex kan handla om att åstadkomma en förändring eller att möjliggöra för överförande mellan lärare medan formen t ex kan vara informell eller formell. Sammantaget kan man säga att de flesta exemplen karakteriseras av att de är inriktade på att åstadkomma en förändring och att de på olika sätt överbryggar gränserna mellan den professionella och den sociala utvecklingen hos medlemmarna.

REFERENSER

Högskoleverket 2011. *Kartläggningen av distansverksamheten vid universitet och högskolor*. Högskoleverkets rapportserie 2011:2 R

Marita Ljungqvist, Universitetslektor
Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet
e-post: marita.ljungqvist@ostas.lu.se